

مجازات اعدام برای جرایم مربوط به مواد مخدر:

نقض حقوق جهانی بشر

International Harm Reduction Association

(کاهش آسیب و حقوق بشر)

برنامه ای از انجمن بین المللی کاهش آسیب های اجتماعی

مجازات اعدام برای جرایم مربوط به مواد مخدر:

نقض قوانین بین‌المللی حقوق بشر

ریک لاینز

کپی رایت ۲۰۰۷ انجمن بین‌المللی کاهش آسیب‌های اجتماعی

این گزارش توسط اچ. آر. 2، برنامه نظارت بر حقوق بشر و تحلیل سیاست
انجمن بین‌المللی کاهش آسیب‌های اجتماعی تهیه شده است.

قدردانی:

نگارنده مایل است از پرفسور ویلیام شاباس، مدیر مرکز ایرلندی حقوق بشر در دانشگاه ملی ایرلند واقع در گال وی، برای
نظراتش در باره نسخه اولیه این گزارش، تشکر کند. همچنین سپاس از پرفسور جری استیمسون، کاترین کوک، دیمون
بارت، و جیمی بریج در سازمان بین‌المللی کاهش آسیب‌های اجتماعی برای نظرات و پیشنهادهایشان.

طرح از مارک جوینس

انجمن بین‌المللی کاهش آسیب‌های اجتماعی

International Harm Reduction Association

40 Bermondsey Street, 2nd floor
London SE1 3UD
United Kingdom

Telephone: +44 (0)207 940 7525
E-mail: info@ihra.net
Website: www.ihra.net

فهرست مطالب

صفحه

۱. چکیده اهمّ مطالب

۲. مقدمه

۳. زمینه: اعمال مجازات اعدام در جرایم مربوط به مواد مخدر
صفحه

صفحه ۳/۱ جرایم مربوط به مواد مخدر مشمول مجازات اعدام در قوانین داخلی

صفحه ۳/۲ استدلال‌های اخلاقی و فایده باوری

۴. حقوق جهانی بشر و تفسیر "وخیم‌ترین جنایات"

صفحه ۵. آیا جرایم مربوط به مواد مخدر، در شمار "وخیم‌ترین جنایات" است؟

صفحه ۵/۱ جرایم مربوط به مواد مخدر به عنوان "وخیم‌ترین جنایات" در حقوق جهانی بشر

صفحه ۵/۲ جرایم مربوط به مواد مخدر به عنوان جرایم مشمول مجازات اعدام در قوانین کشورها

صفحه

۶. نتیجه‌گیری

صفحه

۷. منابع و کتاب‌شناسی

صفحه

۷/۱ عهدنامه‌های بین‌المللی

صفحه

۷/۲ سازمان ملل متحد

صفحه

۷/۳ قوانین

صفحه

۷/۴ سازمان عفو بین‌الملل

صفحه

۷/۵ کتاب‌شناسی کلی

"در ماه آوریل ۲۰۰۱ (فروردین - اردیبهشت ۱۳۸۰)، بیش از ۵۰ حقوقدان، وزیر، و مقام عالیرتبه [در تایلند] شاهد اعدام پنج نفر بودند: چهار نفر در رابطه با مواد مخدر، و نفر پنجم به جرم قتل. به این افراد تنها دو ساعت قبل از مرگ اعلام شده بود که در همان روز اعدام می‌شوند. از سورانیت چاوگیامپین، مشاور نخست وزیر، نقل شده بود که این کار به دلایل روانشناختی دارد تا پیامی باشد برای کسانی که در کار خرید و فروش مواد مخدر هستند تا بدانند دولت، در تلاش خود به منظور ریشه کن کردن این معضل، بسیار جدی و قاطعانه عمل می‌کند."

عفو بین الملل

مجازات اعدام در جهان:

رویدادهای سال ۲۰۰۱ (۱۳۷۹ - ۱۳۸۰)

آوریل ۲۰۰۲ (فروردین - اردیبهشت ۱۳۸۱)

"احترام به تمامی حقوق بشر، یکی از عناصر اصلی تدابیری است که برای حل معضل مواد مخدر اتخاذ می‌شود، و باید هم این طور باشد."

مجمع عمومی سازمان ملل متحد

همکاری بین المللی علیه معضل جهانی مواد مخدر

ژانویه ۲۰۰۲ (دی - بهمن ۱۳۸۰)

بخش نخست: چکیده اهم مطالب

بنا به گزارش سازمان عفو بین الملل، مجازات اعدام در ۱۳۰ کشور جهان، به موجب قانون و یا در عمل، لغو شده است. در حدود نیمی از سی و هفت کشور هوادار اعدام دارای قوانینی اند که مجازات اعدام را در مورد جرایم مرتبط با مواد مخدر اعمال می‌کنند. اگرچه احتساب تعداد افرادی که همه ساله به دلیل ارتکاب این جرایم اعدام می‌شوند دشوار است، با این حال آشکار است که هر ساله تعداد قابل توجهی در این رابطه اعدام می‌شوند.

علیرغم روند تحسین برانگیز جهانی در لغو مجازات اعدام ظرف بیست سال اخیر، تعداد کشورهایایی که حیطه اعمال این مجازات را گسترش داده اند به گونه ای که جرایم مربوط به مواد مخدر را نیز در بر گیرد در همان مقطع زمانی افزایش داشته است. مجازات اعدام نوعاً در موارد قاچاق، کشت، تولید و یا صادرات و واردات مواد مخدر اعمال می‌گردد اما جرایم مرتبط با مواد مخدر که اعدام در پی دارند به این موارد محدود نمیشود. واقعیت این است که جرایم مربوط به مواد مخدر مشمول مجازات اعدام، بس متنوع تر از موارد یادشده است و در برخی کشورها شامل تخلفاتی همچون داشتن مواد مخدر را نیز می‌شود.

اگرچه مجازات اعدام در قوانین بین المللی موجود ممنوع نشده است، اما اعمال آن به طرق مختلف و به شدت محدود شده است. بند ۲ ماده ۶ میثاق بین المللی حقوق مدنی و سیاسی مقرر میدارد که مجازات اعدام را تنها می‌توان در مورد "وخیم ترین جنایات" اعمال نمود. در خلال بیست و پنج سال گذشته، تفسیرهایی که نهادهای حقوق بشری از بند ۲ ماده ۶ به عمل آورده اند، تعداد و انواع تخلفاتی را که می‌تواند به موجب حقوق جهانی بشر مشمول مجازات مرگ شود، محدود می‌کند.

مروری بر تفسیرهای کمیته حقوق بشر سازمان ملل متحد، دبیرکل سازمان ملل، و گزارشگران ویژه سازمان ملل در باره حقوق بشر، از "وخیم ترین جنایات" نشان می‌دهد که در خصوص چند مقوله که تحقق آن برای احراز شروط مندرج در بند ۲ ماده ۶ میثاق بین المللی حقوق مدنی و سیاسی الزامی است، اجماع وجود دارد.

۱. [مفهوم] "وخیمترین جنایات"، باید به سختگیرانهترین شیوه ممکن تفسیر شود و در استثنای ترین موارد، به کار رود.

۲. مجازات اعدام فقط باید در شرایطی مد نظر قرار گیرد که ارتکاب جرم، عمدی بوده و نتایج مرگبار یا فوق العاده وخیمی در پی داشته باشد.

۳. کشورها باید قوانینی که مجازات مرگ را برای جرایم اقتصادی، غیرخسونت بار، یا بدون قربانی، مقرر می‌دارد، ملغی نمایند.

اگرچه کشورهای حامی حفظ مجازات اعدام استدلال می‌کنند که جرایم مربوط به مواد مخدر مشمول تعریف "وخیم ترین جنایات" می‌شوند، اما این از سوی ناظران بین المللی حقوق بشر و ارگان‌های رسمی آن پذیرفته نیست. هم کمیته حقوق بشر سازمان ملل متحد (ارگانی که مسئولیت نظارت بر رعایت میثاق بین المللی حقوق مدنی و سیاسی را بر عهده دارد) و هم گزارشگر ویژه اعدام‌های فراقضایی، شتابزده یا خودسرانه، اعلام کرده اند که جرایم مربوط به مواد مخدر در شمار "وخیم ترین جنایات" محسوب نمی‌شوند و بنا بر این، اعدام‌هایی که به دلیل ارتکاب این گونه تخلفات صورت می‌گیرد، ناقض قوانین بین المللی حقوق بشر است.

افزون بر این، مقایسه قوانین مواد مخدر کشورهای حامی مجازات اعدام نشان می‌دهد که تعریف جرم مواد مخدر مشمول مجازات اعدام، در هر کشور با کشور دیگر تفاوت‌های فاحشی دارد. اینکه بین کشورهای حامی مجازات اعدام، در مورد خط و مرز جرمی که ارتکاب آن مشمول مجازات اعدام می‌شود، اتفاق نظر وجود ندارد، بیانگر این است که به دست دادن تعریفی از "وخیم‌ترین جنایت" در مورد جرایم مربوط به مواد مخدر، در بهترین حالت، دلخواهانه است و فاقد یکدستی.

با وجود این واقعیت‌ها و با وجود شمار چشمگیر اعدام‌های سالانه در رابطه با ارتکاب جرایم مربوط به مواد مخدر، فریاد اعتراضی از جامعه بر نخواستہ است. در واقع عدم توجه افکار عمومی جهانی به نقض حقوق انسانی مصرف‌کنندگان مواد مخدر، بیانگر این است که همان نوع اخلاقیاتی که راه به سیاست‌ها و قوانین سرکوبگرانه می‌برد، در عین حال مانع گسترش گفتاری پیشروانه درباره حقوق فرد در این زمینه می‌شود.

پرداختن به این وضعیت با به کار گرفتن مکانیزم‌های بین‌المللی موجود، با توجه به تضادهای ذاتی سازمان ملل متحد کار دشواری است، چرا که این سازمان موظف شده است حقوق بشر را در سراسر جهان ترویج نماید، و نیز نظام بین‌المللی کنترل مواد مخدر را گسترش دهد، که این خود، انگیزه یا توجیه‌گر نظری آن موارد نقض حقوق است.

به کرات عنوان شده پیشرفت‌هایی که ظرف بیست سال گذشته در جهت الغای مجازات اعدام حاصل آمده، نمونه شگرفی از موفقیت جنبش جهانی حقوق بشر است. اگر این امر واقعاً درست باشد، افزایش آمار مجازات مرگ در مورد جرایم مربوط به مواد مخدر در همان بازه زمانی، شکستی به همان اندازه شگرف است. این وضعیت نه تنها نیازمند توجه کشورهای ملغی‌کننده است، بلکه تأکید بر این نیز هست که جنبش جهانی حقوق بشر موارد تعدی کشورها به مصرف‌کنندگان مواد مخدر و نقض حقوق آنان را فاش کنند و در دسترس عموم بگذارند.

بخش دوم: مقدمه

بنا به گزارش سازمان عفو بین الملل، مجازات اعدام به موجب قانون و یا در عمل، در ۱۳۰ کشور جهان لغو شده است. این رقم، [سه دسته از کشورها را در بر می گیرد]: کشورهایی که مجازات اعدام را برای کلیه جرایم لغو کرده اند؛ کشورهایی که مجازات اعدام را در مورد جرایم عادی لغو نموده اند (جرایمی که در زمان صلح صورت گرفته)؛ و کشورهایی که اعدام را در عمل کنار گذاشته اند (یعنی کشورهایی که علیرغم داشتن قوانین اعدام، ظرف ده سال گذشته این مجازات را اعمال نکرده اند)¹. نزدیک به نیمی از ۶۷ کشور حامی حفظ مجازات اعدام که به اعمال مجازات اعدام ادامه می دهند، دارای قوانینی هستند که این مجازات را در مورد مجرمان مرتبط با مواد مخدر، به اجرا در می آورند. بر خلاف گرایش بین المللی به لغو مجازات مرگ²، ظرف بیست سال گذشته تعداد کشورهایی که مجازات اعدام را در مورد مجرمان مواد مخدر اعمال می کنند، افزایش یافته است.

به موجب میثاق بین المللی حقوق مدنی و سیاسی، اعمال مجازات اعدام اگرچه ممنوع نیست اما از چند طریق محدود شده است. یکی از محدودیت های اصلی، در بند ۲ ماده ۶ میثاق بین المللی حقوق مدنی و سیاسی قید شده که مقرر می دارد مجازات اعدام را تنها می توان در مورد "وخیم ترین جنایات" اعمال نمود. در خلال بیست و پنج سال گذشته، نهادهای حقوق بشری بند ۲ ماده ۶ را به گونه ای تفسیر کرده اند که تعداد و انواع تخلفاتی را که می توان به موجب قوانین بین المللی حقوق بشر مشمول مجازات مرگ نمود، محدود می کند. با این حال، کشورهای حامی مجازات اعدام، همچنان استدلال می کنند که جرایم مربوط به مواد مخدر تحت شمول تعریف "وخیم ترین جنایات" قرار می گیرند و ادعا می کنند که اعمال مجازات مرگ در مورد این جرایم موجه است.³

گزارش حاضر، به اعمال مجازات اعدام در مورد جرایم مربوط به مواد مخدر می پردازد و بررسی می کند که آیا این نوع جرایم دارای ویژگی های "وخیم ترین جنایات" مورد نظر میثاق بین المللی حقوق مدنی و سیاسی، هستند یا خیر. سپس قوانین و رویه کشورهای حامی مجازات اعدام را مرور کرده و به بحث در مورد رویکردهای مختلف نهادهای حقوق بشری در این باره، می پردازد. سرانجام این گزارش استدلال می کند که تخلفات مرتبط با مواد مخدر، در شمار "وخیم ترین جنایات" محسوب نمی شوند و در نتیجه، بر این رای است که اعدام مجرمان مربوط به مواد مخدر، نقض قوانین بین المللی حقوق بشر است.

¹ گزارش سازمان عفو بین الملل (5 August 2007).

² Schabas (2002) p. 20.

³ برای مثال، دولت سنگاپور (1997) بند 3.

بخش سوم: زمینه:

اعمال مجازات اعدام در مورد مجرمان مربوط به مواد مخدر

در سال ۱۹۸۵، مجازات اعدام در قوانین بیست و دو کشور جهان در مورد مجرمان مربوط به مواد مخدر، مقرر شده بود. ده سال بعد، در سال ۱۹۹۵، این تعداد به بیست و شش کشور افزایش یافت. در پایان سال ۲۰۰۰، دست کم سی و چهار کشور که اکثریتشان در خاورمیانه، شمال آفریقا، و آسیای جنوب شرقی واقع شده اند، قوانینی برای اعمال مجازات اعدام برای ارتکاب جرایم مربوط به مواد مخدر، وضع نمودند.⁴ در تعدادی از این کشورها، صدور حکم اعدام در صورت ارتکاب برخی از جرایم مربوط به مواد مخدر، الزامی است.⁵

احتساب تعداد کشورهایایی که در عمل مجازات اعدام را به کار می‌برند، و نیز تعداد افرادی که هر ساله به علت ارتکاب جرایم مربوط به مواد مخدر اعدام می‌شوند، دشوار است. بدیهی است کلیه این کشورها، احکام اعدامی را که به موجب قوانینشان صادر شده به اجرا نمی‌گذارند. با این حال، به همان اندازه هم روشن است که همه ساله تعداد قابل توجهی حکم اعدام در مورد ارتکاب جرایم مربوط به مواد مخدر به اجرا در می‌آید.

مروری بر گزارش‌های مختلف نهادهای سازمان ملل، سازمان‌های غیر دولتی، و رسانه‌ها، حاکی از آن است که در سال‌های اخیر، مجازات اعدام در مورد جرایم مربوط به مواد مخدر در کشورهایایی همچون چین⁶، مصر⁷، اندونزی⁸، ایران⁹، کویت¹⁰، مالزی¹¹، عربستان سعودی¹²، سنگاپور¹³، تایلند¹⁴، و ویتنام¹⁵، اعمال شده است. حتی در کشورهایایی که مجرمان مواد مخدر را فعالانه اعدام نمی‌کنند، احکام اعدام برای جرایم مرتبط با مواد مخدر همچنان صادر می‌شود.¹⁶

اگرچه در برخی از این کشورها تعداد اعدام‌ها اندک است، در برخی دیگر، آمار اعدام مجرمان مربوط به مواد مخدر، بخش قابل ملاحظه‌ای از کل اعدام‌ها را تشکیل می‌دهد. به عنوان مثال، در مالزی، بین ژوئیه ۲۰۰۴ و ژوئیه ۲۰۰۵، از پنجاه و

---

4 در سال ۲۰۰۱، کمیسیون سازمان ملل برای پیشگیری از وقوع جرم و برقراری عدالت کیفری (بند ۹۰)، کشورهای زیر را به عنوان کشورهایایی که مجازات اعدام برای ارتکاب جرایم مربوط به مواد مخدر اعمال می‌شود، شناسایی کرد: بحرین، بنگلادش، برونئی دارالسلام، چین، کوبا، جمهوری دموکراتیک کنگو، مصر، گیانا، هندوستان، اندونزی، ایران، عراق، اردن، کویت، لیبی، مالزی، میانمار، عمان، پاکستان، فیلیپین، قطر، عربستان سعودی، سنگاپور، کره جنوبی، سری لانکا، سودان، جمهوری عربی سوریه، تایوان، تاجیکستان، تایلند، امارات متحده عربی، ایالات متحده آمریکا (قوانین فدرال)، ازبکستان، و ویتنام. از زمان انتشار این گزارش تا کنون، فیلیپین مجازات اعدام را ملغی نموده و سازمان عفو بین الملل تشخیص داده که برونئی دارالسلام، میانمار، و سری لانکا، در عمل جزء کشورهایایی که این مجازات را لغو کرده اند به حساب می‌آیند. اما در فهرست فوق، کشورهای یمن و لائوس، که هر دو مجازات اعدام را در مورد این جرایم اعمال می‌کنند، قید نشده اند. رجوع شود به تایمز یمن (۲۰۰۶)؛ سازمان عفو بین الملل (28 ژوئن 2007) (7 تیر 1386).

⁵ Hood (2002) p. 81.

⁶ سازمان عفو بین الملل (2005)؛ سازمان عفو بین الملل (آوریل 2002).

⁷ کمیته حقوق بشر سازمان ملل (28 نوامبر 2002) (***)، بند 9.

⁸ کمیسیون پیشگیری از جرائم و عدالت کیفری سازمان ملل (2001)، بند 64، کمیسیون حقوق بشر سازمان ملل (17 مارس 2005) بند 318.

⁹ کمیسیون حقوق بشر سازمان ملل (24 مارس 2004) بند 225.

¹⁰ سازمان عفو بین الملل (ژانویه 2006).

¹¹ سازمان عفو بین الملل (دسامبر 2000)

¹² سازمان عفو بین الملل (2005)

¹³ سازمان عفو بین الملل (ژانویه 2006)، سازمان عفو بین الملل (ژوئن 1998).

¹⁴ سازمان عفو بین الملل (9 می 2001)، سازمان عفو بین الملل (آوریل 2002).

¹⁵ سازمان عفو بین الملل (مارس 2003).

¹⁶ سازمان عفو بین الملل (2004).

دو اعدام، سی و شش مورد برای قاچاق مواد مخدر بود.¹⁷ در ماه آوریل ۲۰۰۵، وزارت امنیت داخلی گزارشی به پارلمان مالزی ارائه کرد مبنی بر اعدام ۲۲۹ نفر به جرم قاچاق مواد مخدر ظرف سی سال گذشته.¹⁸

در سال ۲۰۰۴، سازمان عفو بین الملل گزارش داد که از پنجاه مورد اعدام در عربستان سعودی در سال گذشته، سی و شش مورد به علت ارتکاب جرایم مرتبط با مواد مخدر بوده است.¹⁹ در سال بعد در همان کشور، عفو بین الملل گزارش داد "دست کم" سی و سه مورد اعدام در ارتباط با مواد مخدر به اجرا در آمده است.²⁰

دولت ویتنام در گزارشی به کمیته حقوق بشر سازمان ملل در سال ۲۰۰۳، اعتراف کرد که "طی سال‌های اخیر، مجازات اعدام عمدتاً علیه قاچاقچیان مواد مخدر اعمال شده است."²¹ به موجب یک گزارش رسانه ای اخیر، "هر ساله در حدود ۱۰۰ نفر در ویتنام به علت ارتکاب جرایم مرتبط با مواد مخدر به جوخه آتش سپرده میشوند."²² یکی از ناظران حقوق بشر سازمان ملل خاطر نشان ساخت "نگرانی‌هایی ابراز شده از اینکه دست کم یک سوم کل احکام اعدامی که در [در ویتنام] اعلام شده، در ارتباط با جرایم مرتبط با مواد مخدر صادر شده است."²³

از سال ۱۹۹۱ تا امروز، بیش از ۴۰۰ نفر در سنگاپور اعدام شده اند که اکثریتشان مرتکبین جرایم مواد مخدر بوده اند.²⁴ گزارش شده که بین سال های ۱۹۹۴ و ۱۹۹۹، ۷۶ درصد کل اعدام ها مربوط به جرایم مربوط به مواد مخدر بوده است.²⁵ بر اساس گزارش‌های مندرج در رسانه ها، سنگاپور در سال ۲۰۰۰، هفده نفر و در سال ۲۰۰۱، بیست و دو نفر را به دلیل ارتکاب جرایم مربوط به مواد مخدر، اعدام کرده است.²⁶ گزارش سال ۲۰۰۴ سازمان عفو بین الملل حاکی از آن است که سنگاپور احتمالاً دارای بالاترین میزان سرانه اعدام در دنیا به نسبت جمعیت است.²⁷

در سال‌های اخیر، چین از فرصت روز جهانی مبارزه با قاچاق و مصرف مواد مخدر (سازمان ملل متحد) که همه ساله در روز ۲۶ ژوئن (۵ تیر) برگزار می شود، برای اعدام مجرمان مواد مخدر در ملاء عام، استفاده کرده است. در سال ۲۰۰۱، بیش از پنجاه نفر به اتهام ارتکاب جرایم مربوط به مواد مخدر محکوم شدند و در اجتماعات گسترده ای که دست کم یکی از آنها از طریق تلویزیون پخش گردید، در ملاء عام اعدام شدند.²⁸ در سال ۲۰۰۲، به مناسبت همین روز، شصت و چهار تن در اجتماعات گسترده در سراسر کشور در ملاء عام اعدام شدند که بیشترین این تعداد، یعنی بیست و چهار نفر، در شهر چانگینگ واقع در جنوب غربی چین به جوخه آتش سپرده شدند.²⁹ در سال ۲۰۰۴، یک نهاد حقوق بشری سازمان ملل گزارش داد که به مناسبت روز جهانی مبارزه با مواد مخدر، "ده‌ها" انسان اعدام شده اند.³⁰ سازمان عفو بین الملل نیز گزارش داد که در خلال دو هفته قبل از ۲۶ ژوئن ۲۰۰۵ (۵ تیر ۱۳۸۴)، پنجاه و پنج مورد اعدام مرتبط با جرایم مربوط به مواد مخدر را به ثبت رسانده است.³¹

¹⁷ CS Ling 'Debate over the death penalty heating up' *New Straits Times* (26 March 2006).

¹⁸ *Malaysiakini* (2005).

¹⁹ سازمان عفو بین الملل (2004)، ص. 301.

²⁰ سازمان عفو بین الملل (2005).

²¹ کمیته حقوق بشر سازمان ملل (21 جولای 2003) بند 1.

²² 'Vietnam law commission wants death penalty for fewer crimes' *Thanh Nien News* (3 November 2006).

²³ کمیسیون حقوق بشر سازمان ملل (27 مارچ 2006)، ص. 302.

²⁴ سازمان عفو بین الملل (15 ژانویه 2004).

²⁵ این آمار از پاسخ کتبی وزیر امور داخلی مورخ 12 ژانویه 2001 (نهمین پارلمان سنگاپور، جلسه دوم) که در کمیسیون پیشگیری از جرائم و عدالت کیفری سازمان ملل (2001)، بند 69 درج گردیده، گرفته شده است.

²⁶ Tan (2002).

²⁷ سازمان عفو بین الملل (15 ژانویه 2004).

²⁸ سازمان عفو بین الملل (آوریل 2002)، ص. 33.

²⁹ *Associated Press* (2002).

³⁰ کمیسیون حقوق بشر سازمان ملل (17 مارچ 2005)، بند 69.

³¹ سازمان عفو بین الملل (26 ژوئن 2007).

۳/۱ جرایم مواد مخدر مشمول مجازات اعدام در قوانین کشوری

افزایش تعداد کشورهایایی که مجازات اعدام مجرمان مواد مخدر را در قوانین خود دارند، یگانه تضاد با روند بین المللی الغای مجازات اعدام نیست. تضاد دیگر، تعداد و تنوع فزاینده تخلفاتی است که مشمول مجازات مرگ می‌شود. در قوانین داخلی کشورهای حامی مجازات اعدام، این مجازات نوعاً در موارد قاچاق، کشت، تولید و یا واردات و صادرات مواد مخدر اعمال می‌شود. اما جرایمی که در رابطه با مواد مخدر مشمول مجازات اعدام است، به این موارد محدود نمی‌شود. در واقع، طیف جرایمی که در رابطه با مواد مخدر مجازات اعدام را در پی دارند، گسترده و متنوع است. با اینکه کمیته حقوق بشر و دیگر نهادها همواره خواستار اعمال محدودیت بر نوع و تعداد تخلفاتی اند که می‌تواند به اعدام منجر شود، قوانین کنترل مواد مخدر در بسیاری از کشورها حاوی تعداد و تنوع نگران کننده ای از جرایم مشمول مجازات مرگ است.

در بسیاری از کشورها، امکان دارد که مجازات اعدام در مورد افرادی اعمال شود که مواد مخدر در اختیار دارند.³² در کشورهای همچون سنگاپور و مالزی، وظیفه اثبات جرم (که علی الاصول بر عهده مدعی، یعنی دولت است) معکوس شده، به این شکل که، اگر فردی با داشتن میزانی بیش از مقدار مشخص مواد مخدر دستگیر شود، قانون فرض را بر این می‌گذارد که این فرد قاچاقچی مواد مخدر است، مگر اینکه متهم بتواند خلاف آن را در دادگاه ثابت کند. نهادهای نظارتی حقوق بشر از این سیاست انتقاد کرده اند.³³

در ایران، مجازات در اختیار داشتن مواد مخدر را می‌توان به صورت مرگ محاسبه کرد. به عنوان مثال، برای افرادی که بیش از ۳۰ گرم هروئین یا ۵ کیلوگرم تریاک در اختیار دارند، صدور حکم اعدام، الزامی است. به موجب قوانین ایران، این میزان می‌تواند هم بر اساس مقدار موادی محاسبه شود که طی یک دستگیری واحد، توقیف شده، و هم می‌تواند با احتساب مقدار موادی که طی چند دستگیری مجزا به دست آمده، تجمیع گردد. بدین ترتیب، فردی که چند محکومیت به جرم در اختیار داشتن مقادیری کمتر [از حد نصاب فوق الذکر] داشته باشد، چنانچه میزان کل مواد مخدر به دست آمده در کلیه محکومیت‌ها از حد نصاب بیشتر باشد، امکان دارد مشمول حکم اعدام الزامی شود.³⁴

بسیاری از کشورها در صورتی که عوامل تشدید کننده جرم وجود داشته باشد (همچون توسل به خشونت³⁵ یا به کار گرفتن افراد زیر سن قانونی³⁶)، مجازات اعدام را مجاز داشته اند. در سودان، مالکان کافه و رستوران‌هایی که در آن مواد مخدر، رد و بدل یا مصرف می‌شود، می‌توانند مشمول مجازات اعدام شوند. به موجب ماده ۴ قانون [مربوطه] در سودان، فعالیت‌های ممنوعه – که اگر در محل انجام گیرد، مالک، ممکن است به مرگ محکوم شود – مواردی از جمله کشیدن حشیش یا در اختیار داشتن پیپ حشیش را شامل می‌شود.³⁷ این ماده مشابه قانونی است در یمن که به موجب آن، می‌توان برای "کلیه افرادی که امکانی را به منظور مصرف مواد مخدر، اداره کنند، آماده نمایند، و یا تجهیز کنند" حکم اعدام صادر کرد.³⁸ برخی کشورها همچون اردن، مصر، سوریه، و عمان، برای بزهکاران صاحب منصب یا کارمند

³² For example, Narcotic Drugs and Psychotropic Substances (Amendment) Act 1988 (Act No. 2 of 1989) (India) s. 9.

³³ "گزارشگر ویژه مایل است نگرانی خود را در باره برخی قوانین، بالاخص قوانین مربوط به جرایم مربوط به مواد مخدر در کشورهای همچون مالزی و سنگاپور، که در آن فرض بر برائت متهم کاملاً تضمین نمی‌شود و بار اثبات جرم تا حدودی بر عهده متهم است، اعلام نماید." کمیسیون حقوق بشر سازمان ملل (24 دسامبر 1996) بند 81.

³⁴ قانون مبارزه با موادمخدر مورخ *** و اصلاحیه آن مورخ ***، بند 6 ماده 8، بند 4 ماده 4، و بند 6 ماده 8.

³⁵ به عنوان مثال، نگاه کنید به

Narcotic Drugs (adopted at the 17th meeting of Decision on the Prohibition of the Standing Committee of the Seventh National People's Congress on 28 December 1990) (China) s. 2;

و به قانون مبارزه با مواد مخدر ایران مورخ ***.

³⁶ For example, Law No. 122 of 1989 amending certain provisions of Decree-Law No. 182 of 1960 concerning the Control of Narcotic Drugs and Regulation of their Utilization and Trade in Them (Egypt) Article 34(c)(i); Law No. 11 of 1988 Law on Narcotic Drugs and Psychotropic Substances (Jordan) Articles 8(b)(iii) and 9(c)(iii).

³⁷ Hashish and Opium Ordinance 1924 Amendment No. 1, 1989, Article 7(1).

³⁸ Law 3 of 1993 on Control of Illicit Trafficking in and Abuse of Narcotics and Psychotropic Substances, Article 34(d).

دولت، حکم اعدام الزامی صادر می‌کنند.³⁹ در مصر برای "هر فردی که از هر طریق، اعم از طریق توسل به زور یا با تزویر و فریب، فرد دیگری را به مصرف هرگونه ماده مخدری وا دارد"⁴⁰ حکم اعدام الزامی صادر می‌شود. این قانون نیز مشابه ماده ای در قانون مبارزه با مواد مخدر در ایران است که فردی را که "عمداً باعث اعتیاد فردی دیگر به مواد مخدر شده است"⁴¹ و برای بار دوم به این اتهام محکوم می‌شود، سزاوار اعدام می‌داند.

۳/۲ توجیه اخلاقی و فایده‌باور

راه و روش‌های تنبیهی و ممنوع کننده در مورد مواد مخدر، به طور کلی بر پایه اخلاق و سودمندی توجیه می‌شود.⁴² از بسیاری جهات، اعمال مجازات اعدام در مورد جرایم مربوط به مواد مخدر، بیانگر نهایت این دیدگاه‌ها است، که هر دو توجیه اخلاقی و نیز فایده‌باور، نقش برجسته ای در میان طرفداران مجازات اعدام برای بزهداران مواد مخدر، ایفا می‌کنند.

اگرچه استعمال مواد مخدر بالقوه می‌تواند آثار مخربی برای فرد مصرف کننده به همراه داشته باشد - حتی مرگ - مصرف یک دوز از یک ماده مخدر غیرقانونی، اثر منفی قابل توجهی بر اکثر افراد بر جای نمی‌گذارد، چه رسد به آنکه آنها را بکشد. از دیدگاه فروشندگان مواد مخدر، خواه فروشنده خرده پا، و خواه تشکیلات تبهکاری مجهز بین المللی، کشتن مشتری به کاسبی شان لطمه می‌زند. بنابراین مشکل بتوان استدلالی منطقی ارائه داد مبنی بر اینکه هدف از مصرف، فروش، و یا قاچاق مواد مخدر رسیدن به نتایج مرگبار است. در نتیجه، توجیه مجازات سنتی "چشم در برابر چشم" که در میان طرفداران مجازات اعدام رایج است، به راحتی در زمینه جرایم مربوط به مواد مخدر پذیرفتنی نیست. به این علت، بر حامیان اعدام لازم می‌آید مبنایی اخلاقی برای این خط مشی، اتخاذ کنند، خط مشی استوار بر این فرض که مصرف مواد مخدر در ذات خود غلط و بیانگر نارسایی اخلاقی است و بنا براین باید به سختی مجازات شود.⁴³

پیامد دیدگاه اخلاقی فوق این است که به جای اینکه در هر مورد خاصی از تخلفات مواد مخدر، نیت فردی و مرگبار بودن [جرم] مد نظر قرار گیرد و اثبات شود، اظهاراتی مبنی بر "مصائب اجتماعی ناشی از قاچاق مواد مخدر"⁴⁴ و "تهدید جهانی" تجارت مواد مخدر، عنوان می‌گردد.⁴⁵ افراد دخیل در تجارت مواد مخدر، به ارتکاب قتل مشخصی [که جزئیات آن را می‌توان شناسایی نمود، متهم نمی‌شوند بلکه اتهام آنان این است که "تاجران مرگ"⁴⁶ اند، "بانیان شر"⁴⁷ اند، یا "دستفروشان مرگ"⁴⁸ اند و جنایاتشان "آسیب جدی به ملت"⁴⁹ رسانده است. بدین ترتیب، استدلال اخلاقی، مجرمان مربوط به مواد مخدر را تهدیدی بر حیات، ارزش‌ها، و سلامت کشور جلوه می‌دهد و بنابراین اعمال مجازات های

³⁹ Law No. 11 of 1988 (Jordan) Article 8(b)(2); Law No. 122 of 1989 (Egypt) Article 34(c)(ii); UN Human Rights Committee (25 August 2000) para. 2(b); UN Human Rights Committee (25 August 2000) para 62(b).; Law on the Control of Narcotic Drugs and Psychotropic Substances (Oman) Article 3.

⁴⁰ Law No. 122 of 1989 (Egypt) Article 34.

⁴¹ قانون مبارزه با مواد مخدر مورخ *** ، ماده 18.

⁴² Aoyagi (2005) p. 585.

⁴³ Aoyagi (2005) p. 561; Gilmore (1996) p. 384.

⁴⁴ Ong Ah Chuan v. Public Prosecutor (1980-1981) para. 64.

⁴⁵ Geraghty (2004) p. 374.

⁴⁶ Hor (2000) p. 9.

⁴⁷ Malaysia Chief Justice Azlan Shah cited in Harrington (1991) p. 380.

⁴⁸ Ibid.

⁴⁹ 1995 US report to the Human Rights Committee cited in Schabas (2001) s. 3.

فوق‌العاده در مورد ایشان را توجیه می‌نماید. اخیراً نخست وزیر مالزی، داتوک سری عبدالله احمد بداوی، با توجه به خطر مواد مخدر برای جامعه، مجازات اعدام را "نوع صحیح مجازات" توصیف کرد.⁵⁰

رویکرد فایده‌باور نیز پای‌بند به استدلال و توجیه اخلاقی است و سیاست‌گذاری کیفری را بر مبنای کارآمدی آن توجیه می‌نماید. بنا بر دیدگاه فایده‌باور، مجازات سخت برای بازداشتن "شر" مواد مخدر و کاستن از آثار اجتماعی منفی آن، بسیار مؤثر و کارآمد است.⁵¹ به موجب استدلال مبتنی بر سودمندی، مجازات مرگ به لحاظ اثر بازدارنده آن بر قاچاق و مصرف مواد مخدر⁵²، توجیه پذیر است و به ویژه برای کشورهایایی که در مسیر حمل و نقل عمده مواد مخدر قرار دارند، حیاتی است.

به عنوان مثال، دولت سنگاپور از اعمال مجازات مرگ این گونه دفاع کرده است: "قوانین سخت ضد مواد مخدر، در چارچوب [سیاست] بازدارندگی و مجازات قاچاقچیان مواد مخدر به خوبی عمل کرده و به ما کمک می‌کنند کشور خود را عاری از مواد مخدر نگاه داریم؛ این "قوانین از این جهت ضروری اند."⁵³ پس از اشغال عراق به رهبری آمریکا و سقوط صدام حسین، دولت موقت عراق که مجدداً مجازات اعدام را از جمله برای جرایم مربوط به مواد مخدر ایفا کرد، به همین ترتیب تصمیم خود را توجیه نمود: "این مجازات تأثیر روانی شگرفی بر افرادی که در مورد ارتکاب جرایم جدی دودل هستند، بر جای می‌گذارد. بدین ترتیب، مجازات اعدام یکی از مهم‌ترین شیوه‌های پیشگیری از وقوع جرم است."⁵⁴

اینکه استدلال مبتنی بر سودمندی درست است یا خیر، جای بحث دارد. به عنوان مثال، پرفسور راجر هود، استاد دانشگاه آکسفورد و متخصص در مفهوم مجازات اعدام، خاطرنشان می‌سازد که علیرغم ادعاهای مکرر کشورهای حامی اعدام مبنی بر قابلیت بازدارندگی مؤثر این مجازات، هیچ گونه شواهد آماری در تأیید این ادعا وجود ندارد.⁵⁵ حتی اگر اثبات شود که مجازات اعدام عامل بازدارنده مؤثری است، باز هم مجازات مرگ برای جرایم مربوط به مواد مخدر باید با توجه به تعهدات حقوق بشری هر کشوری مورد نقد و بررسی قرار گیرد چرا که کشورها مجاز نیستند کیفرهای ناقض قوانین بین‌المللی حقوق بشر را، علیرغم قدرت بازدارندگی‌شان، اعمال کنند.⁵⁶

پژوهشی که در سال ۱۹۹۱ در باره اعمال الزامی اعدام برای جرایم مربوط به مواد مخدر در مالزی انجام شد نتیجه گرفت که "آمار واقعی... نشان می‌دهد که راه حل مالزی برای معضل مواد مخدر مؤثر نیست" و خاطرنشان ساخت علیرغم اعمال مجازات اعدام در مورد جرایم مربوط به مواد مخدر از سال ۱۹۷۵ به این سو، آمار مصرف مواد مخدر حاکی از آن است که "مالزی به نسبت جمعیت خود، یکی از بالاترین سرانه‌های معتادان و مصرف‌کنندگان مواد مخدر در جهان را دارد"، نکته ای که "دولت به شدت تکذیب می‌کند اما آمار رسمی خود این کشور، بیانگر [این واقعیت است]."⁵⁷ تحقیق فوق‌الذکر، این پرسش را نیز مطرح می‌کند: آیا فقدان پروازهای بین‌المللی مناسب از طریق مالزی، در عمل تأثیر بیشتری بر میزان قاچاق مواد مخدر می‌گذارد یا اعمال اعدام الزامی.⁵⁸ اخیراً در خلال مباحثات پارلمانی در سال ۲۰۰۵

⁵⁰ Hussein (2006).

⁵¹ Aoyagi (2005) p. 586.

⁵² Malaysians Against Death Penalty and Torture (2006) p. 1.

⁵³ دولت سنگاپور (1997)، بند 4.

⁵⁴ کمیسیون حقوق بشر سازمان ملل (27 مارچ 2006)، ص. 116.

⁵⁵ Hood (2002) p. 82.

⁵⁶ Tyrer v. United Kingdom (1978) para. 31: 'As regards their belief that judicial corporal punishment deters criminals, it must be pointed out that a punishment does not lose its degrading character just because it is believed to be, or actually is, an effective deterrent or aid to crime control. Above all, as the Court must emphasise, it is never permissible to have recourse to punishments which are contrary to Article 3 (art. 3), whatever their deterrent effect may be'.

⁵⁷ Harrington (1991) pp. 405, 368.

⁵⁸ Ibid. p. 403

در باره سیاستگذاری‌های مربوط به مواد مخدر، یکی از اعضای کابینه حزب حاکم در مالزی گفت "حکم اعدام الزامی... در کاستن از میزان قاچاق مواد مخدر مؤثر نبوده است".⁵⁹

مشکلی که آمار رسمی برای توجیهات فایده‌باور ایجاد می‌کند شاید بتواند روشن کند که چرا دولت سنگاپور در دهه ۱۹۸۰ میلادی، انتشار آمار جرایم را متوقف ساخت و بدین شکل، آزمودن ادعاهای مبتنی بر مؤثر بودن مجازات اعدام را غیر ممکن نمود. همان گونه که یکی از مفسران عنوان نموده: "اگر مجازات اعدام به این دلیل در مورد مجرمان مربوط به مواد مخدر اعمال می‌شود که بازدارنده است، انتظار می‌رود که دولت در مورد آمارها و پژوهش‌هایی [که در این زمینه به عمل می‌آید] به شدت کنجکاو باشد تا بتواند دریابد که این مجازات‌ها واقعاً مؤثر بوده اند یا خیر. اما داده‌های این تحقیقات، اگر اساساً تحقیقی شده باشد، به ندرت اعلام می‌شود. داده‌های آماری که دولت ارائه می‌کند، همخوان و معنادار نیستند. درباره علت آن فقط می‌توان حدس و گمان زد."⁶⁰

رتبه مشکوک سنگاپور به عنوان کشوری که احتمالاً بالاترین سرانه اعدام را در دنیا دارد - که اکثریت عمده آن برای ارتکاب جرایم مربوط به مواد مخدر است - یقیناً در موفق بودن مجازات مرگ در بازدارندگی از این جرایم تردید ایجاد می‌کند.

در سال ۲۰۰۳، گزارش در باره استراتژی کنترل بین المللی مواد مخدر که از سوی وزارت امور خارجه ایالات متحده آمریکا ارائه شد، آمده است "قوانین مربوط به مواد مخدر در ویتنام بسیار سخت هستند" از جمله ماده ای مبنی بر "لزوم اعدام توسط جوخه آتش هفت نفره" در برخی موارد؛ اما نتیجه گرفت که "علیرغم این قوانین سخت، [اداره کنترل مواد مخدر] در گزارش سال ۲۰۰۲ خود اعلام کرد... که "افزایش قاچاق مواد مخدر همچنان ادامه دارد."⁶¹

⁵⁹ *Malaysiakini* (2005).

⁶⁰ Hor (2004) fn. 62, p. 10.

⁶¹ US Department of State Bureau of International Narcotics and Law Enforcement Affairs (March 2003) s. VIII-69.

بخش چهارم: قوانین بین‌المللی حقوق بشر و تفسیر "وخیم‌ترین جنایات"

به موجب میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی، اعمال مجازات اعدام اگرچه ممنوع نیست اما از چند طریق محدود شده است. یکی از محدودیت‌های اصلی، در بند ۲ ماده ۶ میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی قید شده که اشعار می‌دارد: «در کشورهایی که مجازات اعدام لغو نشده، صدور حکم اعدام جایز نیست مگر در مورد "وخیم‌ترین جنایات"...»

کمیسیون حقوق بشر سازمان ملل متحد⁶² این محدودیت را به عنوان یکی از مهم‌ترین عناصر "تضمین‌کننده حفاظت از حقوق افرادی می‌داند که با مجازات مرگ مواجه اند"⁶³ و کمیته حقوق بشر سازمان ملل نیز از کشورها می‌خواهد که "مجازات اعدام را به جز در مورد "وخیم‌ترین جنایات" لغو کنند."⁶⁴ بدین ترتیب، به منظور تشخیص منطبق بودن یا نبودن اعدام مجرمان مربوط به مواد مخدر با حقوق بین‌الملل بشر (طبق میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی)، چگونگی تعریف "وخیم‌ترین جنایات" از اهمیت بنیادینی برخوردار می‌شود.

در زمان تدوین میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی، مفهوم "وخیم‌ترین جنایات" موضوع مباحثات بسیاری بود و برخی کشورها بر ضرورت تعریف دقیق و مشخص تخلفاتی که مشمول این تعریف می‌شوند، تاکید ورزیدند. ناکامی تدوین کنندگان در این امر، تشخیص این را که کدام عملی از جمله "وخیم‌ترین جنایات" محسوب می‌شوند به خود کشورها واگذار کرده و در نتیجه، بسیاری از کشورهای حامی حفظ مجازات اعدام، این کیفر را برای طیفی از "جرایم عادی" از جمله جرایم مربوط به مواد مخدر، مقرر کرده اند.⁶⁵

از زمانی که میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی در سال ۱۹۷۶ لازم‌الاجرا گردید، تفاسیری که توسط برخی از نهادهای حقوق بشر سازمان ملل از "وخیم‌ترین جنایات" به عمل آمده، دقیق‌تر و روشن‌تر، و هدف آن محدود کردن تعداد جرایمی بوده است که مشمول مجازات اعدام می‌شوند. از همان نخستین مراحل، به سال ۱۹۸۲، کمیته حقوق بشر سازمان ملل – نهاد تخصصی‌ای که بر رعایت تعهدات کشورها به موجب میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی، نظارت کرده و تفاسیر دقیق و تعیین‌کننده [و دارای بار حقوقی] از مفاد آن به عمل می‌آورد – اعلام داشت که "از اصطلاح "وخیم‌ترین جنایات" باید تفسیری چنان محدود و دقیق به عمل آورد که این معنا را برساند: مجازات اعدام باید تدبیری کاملاً استثنایی باشد."⁶⁶

دو سال بعد، شورای اقتصادی و اجتماعی سازمان ملل، قطعنامه "عناصر تضمین‌کننده حفاظت از حقوق افراد مواجه با مجازات مرگ" را به تصویب رساند. این قطعنامه بر این که "مجازات اعدام را تنها می‌توان در مورد وخیم‌ترین جنایات اعمال نمود" تاکید ورزید و تصریح کرد که حیطة تخلفات مشمول مجازات مرگ "نباید از جنایات عمدی که آثار مرگبار یا آثار بسیار وخیم دیگر دارند، فراتر رود."⁶⁷ این قطعنامه متعاقباً به تصویب مجمع عمومی سازمان ملل نیز رسید.⁶⁸

⁶² کمیسیون حقوق بشر سازمان ملل در سال ۲۰۰۶ با شورای حقوق بشر سازمان ملل جایگزین شد.

⁶³ کمیسیون حقوق بشر سازمان ملل (23 ژانویه 2004) بند 28.

⁶⁴ کمیته حقوق بشر سازمان ملل (30 آوریل 1982) بند 6.

⁶⁵ Schabas (2002) pp. 105, 108–109.

⁶⁶ کمیته حقوق بشر سازمان ملل (30 آوریل 1982) بند 7.

⁶⁷ شورای اقتصادی و اجتماعی سازمان ملل (1984) بند 1.

⁶⁸ UNGA Res 39/118 (14 December 1984).

رهنمود در باره حیطه مفاهیمی همچون "وخیمترین جنایات" و "جنایت‌های عمدی را که آثار مرگبار یا آثار بسیار وخیم دیگر دارند" می‌توان در گزارش‌های پنج سالانه در باره مجازات اعدام که توسط دبیرکل سازمان ملل ارائه می‌شود نیز یافت. طبق گزارش سال ۱۹۹۵، "تعریف" وخیمترین جنایات" ممکن است با توجه به بافتارهای مختلف اجتماعی، فرهنگی، مذهبی، و سیاسی، متفاوت باشد.⁶⁹ با این حال، در این گزارش‌ها از عبارت "وخیمترین جنایات" انتقاد شده و آمده است که این تعریف "مبهم است و راه را برای طیفی از تفسیرها باز می‌گذارد." علاوه بر این، "عبارت غیردقیق" آثار بسیار وخیم"، راه تفسیرهای گوناگون برخی کشورها را هموار کرده است.⁷⁰ در نتیجه دبیرکل تاکید کرده است که "منظور از این عبارت... این بوده که تخلف، باید خطر جانی داشته باشد، به این معنا که این خطر نتیجه بسیار محتمل فعل [مورد نظر] باشد."⁷¹

پس از بررسی طیف جرایمی که در جهان مشمول مجازات اعدام می‌شوند - از جمله جرایم مربوط به مواد مخدر - دبیرکل نتیجه گرفت این واقعیت که مجازات اعدام "در مواردی اعمال می‌شود که نمی‌توان داشتن نیت ارتکاب قتل را اثبات کرد و یا در مواردی که جرم ممکن است جان کسی را به خطر نیندازد،" بیانگر این است که کشورهای حامی حفظ مجازات اعدام "تفسیرهای گسترده و متنوعی از متن و روح [این عبارت] به عمل می‌آورند." دبیرکل همچنین اعمال مجازات اعدام "در مورد طیف گسترده‌ای از جرایم، جرایمی بسیار فراتر از جرم قتل" را "معضل" خواند.⁷² تصمیم دبیر کل مبنی بر اینکه اعمال مجازات اعدام در مورد جرایمی فراتر از قتل "معضل" محسوب می‌شود، بیانگر این است که "وخیمترین جنایات" محدود است به قتل عمد؛ و بنابراین، شامل جرایم عادی و جرایمی که به مرگ منجر نمی‌گردد نمی‌شود.

کمیته حقوق بشر سازمان ملل متحد اعلام کرده که تعریف "وخیمترین جنایات" محدود است به جرایمی که مستقیماً منجر به مرگ می‌شود. ملاحظات پایانی کمیته، که به طور ادواری رعایت میثاق بین المللی حقوق مدنی و سیاسی توسط کشورها را بررسی می‌کند، در سال ۱۹۹۳ در مورد ایران اعلام داشت "با توجه به مفاد ماده ۶ میثاق... کمیته، اعمال مجازات اعدام در مورد جرایم اقتصادی... یا جرایمی را که منجر به مرگ نمی‌شوند مغایر با میثاق می‌داند."⁷³ پرفسور ویلیام شاباس، از مرکز حقوق بشر ایرلند و متخصص در موضوعات مربوط به مجازات اعدام خاطر نشان می‌سازد که قوانین موضوعه اخیر کمیته، مؤید این است که طبق تفسیر این نهاد، [مفهوم] "وخیمترین جنایات" فقط به قتل عمد محدود می‌شود.⁷⁴ پرفسور راجر هود نیز، به همین شکل، نتیجه می‌گیرد که می‌توان استدلالی محکم ارائه کرد مبنی بر اینکه مجازات اعدام باید فقط محدود شود به "وخیمترین جرایم قتل عمد"⁷⁵

رهنمودهای بیشتر در باره این موضوع را می‌توان در گزارش گزارشگران ویژه اعدام‌های فراقضایی، شتابزده یا خودسرانه یافت، که همواره تاکید داشته‌اند "مجازات اعدام باید در همه حال استثناء فوق العاده‌ای باشد بر [اصل] حق حیات، و بنابراین باید به محدودترین شکل ممکن تفسیر گردد."⁷⁶ گزارش سال ۲۰۰۲، در باره تفسیر "وخیمترین جنایات" اشعار داشت:

"گزارشگر ویژه قاطعانه بر این عقیده است که این محدودیت‌ها، مجازات اعدام را در موارد زیر منع می‌کند: جرایم اقتصادی و دیگر جرایمی که اصطلاحاً فاقد قربانی خوانده می‌شوند، اقداماتی که با ارزش‌های اخلاقی حاکم مرتبط است، و

⁶⁹ گزارش دبیرکل (1995).

⁷⁰ گزارش دبیرکل (2001) بند 144 و 88.

⁷¹ گزارش دبیرکل (1995) بند 54.

⁷² همان، بند 56 و 144.

⁷³ کمیته حقوق بشر سازمان ملل متحد (29 جولای 1993) بند 8.

⁷⁴ Schabas (2002) p. 110.

⁷⁵ Hood (2002) p. 77.

⁷⁶ کمیسیون حقوق بشر سازمان ملل متحد (22 دسامبر 2004) بند 55.

یا فعالیت‌هایی که ماهیت مذهبی یا سیاسی دارند - از جمله خیانت به وطن، جاسوسی، یا دیگر افعالی که معمولاً تحت عنوان "اقدام علیه کشور" تعریف می‌شود.⁷⁷

گزارشگر ویژه [از آن هم فراتر رفته و] قاطعانه اعلام کرده که اگر "محدودیت‌های بین‌المللی رعایت نشود... اعمال مجازات اعدام می‌تواند اعدامی شتابزده و خودسرانه محسوب شود."⁷⁸ بنا به همین دلایل، "گزارشگر ویژه نگرانی عمیق خود را ابراز می‌دارد از اینکه در تعدادی از کشورها، مجازات اعدام در مورد جرایمی اعمال می‌شود که تحت شمول "وخیم‌ترین جنایات"، به گونه‌ای که در بند ۲ ماده ۶ میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی قید شده، قرار نمی‌گیرند."⁷⁹

گزارشگر ویژه منع شکنجه و دیگر رفتارها و مجازات‌های بیرحمانه، غیرانسانی یا خفت‌بار نیز در گزارشی در سال ۲۰۰۶ آراء مشابهی در باره چین منتشر ساخت و "نگرانی خود را از تعداد زیاد جرایمی که مشمول مجازات اعدام می‌شود" ابراز داشت و توصیه نمود "حیطه اعمال مجازات اعدام محدودتر شود، به عنوان مثال از طریق لغو آن در مورد جرایم اقتصادی و جرایم غیر خشونت‌بار."⁸⁰

در راستای این تفسیر، که مجازات اعدام باید صرفاً در استثنای‌ترین شرایط اعمال شود، کمیسیون حقوق بشر سازمان ملل متحد همواره "از کلیه کشورهایی که هنوز از مجازات اعدام استفاده می‌کنند خواسته که به تدریج، تعداد جرایمی را که مشمول این مجازات می‌شوند محدود نمایند."⁸¹ در سال ۲۰۰۴، کمیسیون مجدداً قطعنامه‌ای تصویب کرد که طی آن، از آن دسته از کشورهای حامی حفظ مجازات اعدام که میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی را پذیرفته بودند می‌خواست "مجازات اعدام را مگر در مورد وخیم‌ترین جنایات، اعمال نکنند."⁸² قطعنامه همچنین از کشورها می‌خواست "تضمین کنند که مفهوم "وخیم‌ترین جنایات" از جنایات‌های عمدی که آثار مرگبار یا بسیار وخیم دارند فراتر نرود، و مجازات اعدام در مورد اعمال غیر خشونت‌بار اعمال نشود."⁸³ کمیسیون دوباره خواستار محدودیت تدریجی تعداد جرایم مشمول مجازات اعدام گردید.⁸⁴

بنابراین، از دیدگاه نهادهای حقوق بشری و گزارشگران ویژه سازمان ملل متحد، در تفسیر مفهوم "وخیم‌ترین جنایات" به عنوان شرط لازم برای همخوانی با الزامات بند ۲ ماده ۶ میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی، در چند زمینه اجماع حاصل شده است، از جمله:

۱. "وخیم‌ترین جنایات"، باید به محدودترین‌ترین و استثنای‌ترین شیوه ممکن تفسیر شود.
۲. مجازات اعدام فقط باید در شرایطی مد نظر قرار گیرد که جنایت، عمدی بوده و پیامدهای مرگبار یا بسیار وخیمی به همراه داشته باشد.
۳. کشورها باید قوانینی که مجازات اعدام را در مورد جرایم اقتصادی، غیرخشونت‌بار یا بدون قربانی، مقرر کرده‌اند، لغو کنند.

77 کمیسیون حقوق بشر سازمان ملل متحد (9 ژانویه 2002) بند 114.

78 کمیسیون حقوق بشر سازمان ملل متحد (22 دسامبر 2003) بند 48.

79 همان، بند 50.

80 کمیسیون حقوق بشر سازمان ملل متحد (10 مارس 2006) بند 69 و 82(r).

81 کمیسیون حقوق بشر سازمان ملل متحد (23 ژانویه 2004) بند 16.

82 کمیسیون حقوق بشر سازمان ملل متحد (21 آوریل 2004) بند 4(d).

83 همان، بند 4(f).

84 همان، بند 5(b).

بخش پنجم: آیا جرایم مربوط به مواد مخدر، در زمره "وخیمترین جنایات" اند؟

۵/۱ جرایم مربوط به مواد مخدر، "وخیمترین جنایات" در قوانین بین الملل حقوق بشر

اگرچه هیچیک از گزارش‌ها و قطعنامه‌های یادشده، تعریفی قطعی از "وخیمترین جنایات" ارائه نمی‌کنند، با این حال، نشانه‌های محکمی وجود دارد مبنی بر اینکه نهادهای حقوق بشر سازمان ملل، جرایم مربوط به مواد مخدر را در زمره جرایمی که مشمول مجازات مرگ باشند، محسوب نمی‌کنند. با توجه به تفسیر محدود و مشخصی که در بالا از مفهوم "وخیمترین جنایات" به عمل آمد، مشکل بتوان استدلال کرد که جرایم مربوط به مواد مخدر، شرط "نیت" قبلی و "پیامدهای مرگبار" را که برای توجیه اعمال مجازات اعدام به موجب بند ۲ ماده ۶ میثاق بین المللی حقوق مدنی و سیاسی ضروری است، برآورده می‌کنند.

به عنوان مثال، کمیته حقوق بشر سازمان ملل متحد در ملاحظات پایانی خود، پس از بررسی رعایت تعهد کشورها به میثاق بین المللی حقوق مدنی و سیاسی، همواره از کشورهایی که مجازات اعدام را در مورد طیف گسترده ای از جرایم اعمال می‌کنند، انتقاد نمود، مغایرت بسیاری از این جرایم را با مفاد ماده ۶ نشان داد، و خواستار لغو این موارد شد. کمیته، این انتقادهای را متوجه بسیاری از کشورهایی نموده است که مجازات اعدام را در مورد جرایم مربوط به مواد مخدر اعمال می‌کنند، از جمله مصر⁸⁵، هندوستان⁸⁶، ایران⁸⁷، اردن⁸⁸، لیبی⁸⁹، فیلیپین⁹⁰، سودان⁹¹، سوریه⁹²، و ویتنام⁹³.

کمیته در ملاحظات پایانی خود در مورد سری لانکا به سال ۱۹۹۵، مشخصاً به "جرایم مرتبط با مواد مخدر" اشاره کرد که "به نظر نمی‌رسد تحت شمول جنایات وخیم مندرج در ماده ۶ میثاق قرار گیرند"⁹⁴. در سال ۲۰۰۰، در ملاحظات پایانی خود در باره کویت، کمیته "نگرانی جدی خود را از تعداد زیاد جرایمی که مشمول مجازات اعدام می‌شوند، از جمله جرایم بسیار مبهم و ناروشن مربوط به امنیت داخلی و خارجی و نیز جرایم مرتبط با مواد مخدر"، ابراز نمود.⁹⁵ کمیته در ملاحظات پایانی خود در سال ۲۰۰۵ در باره تایلند، "نگرانی خود را ابراز نمود از اینکه مجازات مرگ، منحصر به "وخیمترین جنایات" طبق تعریف بند ۲ ماده ۶، نشده و در مورد جرایم مربوط به مواد مخدر نیز اعمال می‌شود."⁹⁶ تا به امروز، این قطعی‌ترین بیانیه ای است که در باره جرایم مربوط به مواد مخدر صادر شده مبنی بر اینکه این تخلفات، فاقد شروط میثاق برای اعمال مجازات اعدام اند.

گزارشگر ویژه اعدام‌های فراقضایی، شتابزده یا خودسرانه نیز قاطعانه اعلام داشته که جرایم مربوط به مواد مخدر، فاقد شروط "وخیمترین جنایات" است:

- 85 کمیته حقوق بشر سازمان ملل متحد (28 نوامبر 2002) بند 12.
- 86 کمیته حقوق بشر سازمان ملل متحد (30 جولای 1997) بند 8.
- 87 کمیته حقوق بشر سازمان ملل متحد (29 جولای 1993) بند 8.
- 88 کمیته حقوق بشر سازمان ملل متحد (27 جولای 1994) بند 4.
- 89 کمیته حقوق بشر سازمان ملل متحد (6 نوامبر 1998) بند 8.
- 90 کمیته حقوق بشر سازمان ملل متحد (1 دسامبر 2003) بند 10.
- 91 کمیته حقوق بشر سازمان ملل متحد (5 نوامبر 1997) بند 8.
- 92 کمیته حقوق بشر سازمان ملل متحد (24 آوریل 2001) بند 8.
- 93 کمیته حقوق بشر سازمان ملل متحد (26 جولای 2002) بند 7.
- 94 کمیته حقوق بشر سازمان ملل متحد (26 جولای 1995) بند 4.
- 95 کمیته حقوق بشر سازمان ملل متحد (27 جولای 2000) بند 13.
- 96 کمیته حقوق بشر سازمان ملل متحد (8 جولای 2005) بند 14.

"مجازات مرگ باید در مورد جرایمی همچون تخلفات اقتصادی و جرایم مرتبط با مواد مخدر، لغو شود. گزارشگر ویژه مایل است در این خصوص، نگرانی خود را ابراز نماید از اینکه برخی از کشورها، چون چین، جمهوری اسلامی ایران، مالزی، سنگاپور، تایلند، و ایالات متحده آمریکا، گزینه اعمال مجازات اعدام را برای ارتکاب جرایم اقتصادی و یا مرتبط با مواد مخدر همچنان در قوانین داخلی خود حفظ نموده اند."⁹⁷

این برداشت که جرایم مرتبط با مواد مخدر در زمره "وخیمترین جنایات" نیستند، اخیراً در گزارش سالانه سال ۲۰۰۶ گزارشگر ویژه نیز مورد تأکید و تأیید مجدد قرار گرفت.⁹⁸

بنابراین، از دیدگاه نظام حقوق بشر سازمان ملل، چیز زیادی برای دفاع از موضع مبتنی بر اینکه جرایم مربوط به مواد مخدر، از جمله "وخیمترین جنایات" است، وجود ندارد. در واقع، حجم تفاسیر به عمل آمده مؤید این است که این جرایم در تعریف "وخیمترین جنایات" (به گونه ای که این عبارت تعریف و تفسیر شده) نمی‌گنجد.

۵/۲ جرایم مواد مخدر به عنوان جرایم مشمول مجازات اعدام در قوانین داخلی کشورها

علاوه بر قوانین بین المللی حقوق بشر، شیوه دیگر تشخیص این که آیا از دیدگاه جامعه جهانی، جرایم مربوط به مواد مخدر از جمله "وخیمترین جنایات" است یا نه، بررسی قوانین داخلی کشورهای حامی حفظ مجازات اعدام است. در واقع، شاید قوی‌ترین مورد علیه توصیه اجماع جهانی در این باب، تناقض و اختلاف نظر بین خود کشورهای حامی اعدام است بر سر تعریف جرایم مربوط به مواد مخدر که مشمول مجازات اعدام می‌شوند. این اختلاف نظر نه تنها در تعریف جرایم مربوط به مواد مخدر همچون "وخیمترین جنایات" دیده می‌شود، بلکه یکی از استدلال‌های اصلی فایده باوری (یعنی نقش بازدارنده اعدام برای قاچاقچیان مواد مخدر) را نیز که دول حامی حفظ مجازات اعدام به کار می‌گیرند نقش بر آب می‌کند.

مروری بر قوانین داخلی، فقدان شگفت‌انگیز همخوانی و هماهنگی [بین قوانین داخلی کشورهای مختلف] در اعمال مجازات اعدام را نشان می‌دهد. در سال ۱۹۹۵، پنجمین گزارش پنج سال یکبار دبیرکل سازمان ملل متحد در باره مجازات اعدام، متذکر شد که طیف شرایط اعمال مجازات اعدام در کشورهای حامی حفظ این کیفر، از داشتن ۲ گرم تا ۲۵ کیلوگرم هروئین در نوسان است.⁹⁹ یافتن تعریفی قابل قبول از "وخیمترین جنایات" با بهره گیری از چنین طیفی، اگر نگوئیم غیر ممکن، دست کم بسیار دشوار است.

حتی بین کشورهایی که با یکدیگر مرز مشترک دارند و مجازات اعدام را در مورد جرایم مربوط به مواد مخدر اعمال می‌کنند نیز تعریف اینکه کدام جرم مشمول مجازات مرگ می‌شود متفاوت است، گاه با اختلاف بسیار زیاد. به لحاظ این عدم همخوانی - و معیارهای اغلب به شدت متفاوت - جرمی که در یک کشور، مشمول مجازات مرگ می‌شود، ممکن است در آن سوی مرز در کشور همسایه، تنها یک تخلف جزئی باشد. تفاوت‌ها اکثراً نجومی است. در برخی موارد، حکم اعدام - یا حتی حکم اعدام الزامی - ممکن است برای داشتن میزان چنان ناچیزی از مواد مخدر صادر گردد که در کشور مجاور به آستانه جرم مشمول مجازات مرگ حتی نزدیک هم‌نشود.

نمونه آن، کشورهای هند، پاکستان، سری لانکا، و بنگلادش است که در همسایگی یکدیگر و در منطقه ای واقع شده اند که هم وزیر امور داخلی بنگلادش و هم نماینده هند در سازمان ملل، آن را مسیر ترانزیت بین دو عمده ترین منطقه تولید تریاک، یعنی "مثلث طلایی" و "هلال طلایی"، نامیده اند.¹⁰⁰ به موجب قوانین سری لانکا، حکم اعدام می‌تواند به جرم

⁹⁷ کمیسیون حقوق بشر سازمان ملل متحد (24 دسامبر 1996) بند 91.

⁹⁸ شورای حقوق بشر سازمان ملل متحد (29 ژانویه 2007) بندهای 51 تا 53.

⁹⁹ گزارش دبیرکل (1995)، بند 55.

¹⁰⁰ مجمع عمومی سازمان ملل متحد (9 ژوئن 1998)؛ مجمع عمومی سازمان ملل متحد (13 نوامبر 1989)، بند 34.

قاچاق، واردات/صادرات، و یا داشتن تنها ۲ گرم هروئین، صادر شود.¹⁰¹ در صورتی که محکومیت به جرم داشتن همان مقدار هروئین در بنگلادش، پاکستان، یا هند - که حکم اعدام برای داشتن به ترتیب ۲۵ گرم¹⁰²، ۱۰۰ گرم¹⁰³، و ۱ کیلوگرم¹⁰⁴ صادر می شود - به آستانه جرم مشمول مجازات مرگ حتی نزدیک هم نمی شود. همان قوانین، مؤید تناقضی مشابه در مورد تریاک نیز هستند: پاکستان که محدود کننده ترین آنها در این مورد خاص است، مجازات مرگ را برای داشتن بیش از ۲۰۰ گرم تریاک مقرر می کند، میزانی که بسیار کمتر از مقررات سری لانکا (۵۰۰ گرم)، بنگلادش (۲ کیلوگرم)، یا هند (۱۰ کیلوگرم) است.

مقایسه کشورهای همسایه چین، لائوس، و ویتنام (کشورهای مجاور "مثلث طلایی" یا بخشی از آن)، تناقضات و ناهماهنگی های مشابهی را در تعریف جرایم مربوط به مواد مخدر مشمول مجازات اعدام، آشکار می نماید. در چین، حکم اعدام می تواند برای داشتن تنها ۵۰ گرم هروئین صادر شود.¹⁰⁵ در ویتنام، میزان لازم برای اینکه جرم، سزاوار اعدام باشد، دو برابر چین (۱۰۰ گرم)¹⁰⁶ است، در حالی که در لائوس، ۵۰۰ گرم¹⁰⁷ هروئین، پنج برابر میزان مقرر در قانون ویتنام، و ده برابر مقداری است که در قوانین مواد مخدر چین برای اعمال مجازات مرگ تعیین شده است.

تنها ۱۰۰۰ کیلومتر آن طرف تر، در آن سوی دریای چین جنوبی، داشتن فقط ۱۵ گرم هروئین، هم در سنگاپور¹⁰⁸ و هم در مالزی،¹⁰⁹ لزوماً حکم اعدام الزامی در پی دارد. جالب اینجا است که قانون مواد مخدر سنگاپور "هروئین" را ممنوع نکرده بلکه در عوض مشخصاً از "دیامورفین" (اسم دارویی هروئینی که با نسخه تجویز می شود) نام می برد. بر این اساس، دولت سنگاپور در پاسخ به انتقادات، ادعا نموده که قانون کشور، مجازات اعدام را تنها در مورد افرادی اعمال می کند که به جرم داشتن یا قاچاق ۱۵ گرم هروئین خالص محکوم شده اند؛ طبق محاسبات سنگاپور، این میزان "معادل حدوداً ۷۵۰ گرم هروئینی است که در خیابان به فروش می رسد."¹¹⁰ اگر منظور از این اظهارات این است که ثابت کند سنگاپور در مقایسه با کشورهایایی که قوانینشان فقط هروئین را ممنوع می کند، آستانه بالاتری برای جرایم مشمول مجازات اعدام قائل می شود، باید گفت تنها نتیجه کار این است که ناهماهنگی های منطقه ای را بازتر و آشکارتر می نماید. به عنوان مثال، در مقایسه با همسایه اش مالزی که قانون داشتن ۱۵ گرم "هروئین" را ممنوع کرده و نه "دیامورفین" را، سنگاپور آستانه ای پنجاه برابر آنچه در مالزی وجود دارد مقرر کرده است.

قوانین مربوط به تریاک نیز در این منطقه به همان اندازه متناقض و ناهماهنگ اند. در حالی که در چین ۱ کیلوگرم تریاک می تواند اعدام در پی داشته باشد¹¹¹، آن طرف مرز در لائوس، این میزان ۵ کیلوگرم است.¹¹² در سنگاپور، داشتن ۸۰۰ گرم تریاک، برای اعدام شدن کافی است،¹¹³ در حالی که در کشور همسایه، مالزی، این میزان ۱ کیلوگرم است.¹¹⁴

¹⁰¹ Poisons, Opium and Dangerous Drugs (Amendment) Act No. 13 of 1984, s. 54(a).

¹⁰² The Narcotics Control Act, 1990, s. 19.

¹⁰³ Ordinance No. XLVII of 1995 an Ordinance, s. 9.

¹⁰⁴ Narcotic Drugs and Psychotropic Substances (Amendment) Act 1988 (Act No. 2 of 1989) s. 9.

¹⁰⁵ Decision on the Prohibition of Narcotic Drugs (adopted at the 17th meeting of the Standing Committee of the Seventh National People's Congress on 28 December 1990) s. 2.

¹⁰⁶ سازمان عفو بین الملل (26 آگوست 2003).

¹⁰⁷ سازمان عفو بین الملل (9 می 2001)، ص. 1.

¹⁰⁸ Misuse of Drugs Act (Chapter 185) 1998 revised edition, Second Schedule Offences Punishable on Conviction.

¹⁰⁹ Malaysian Dangerous Drugs Act 1952 s. 37(da)(i).

¹¹⁰ Government of Singapore (2004).

¹¹¹ Decision on the Prohibition of Narcotic Drugs (1990) s. 2.

¹¹² سازمان عفو بین الملل (9 می 2001)، ص. 1.

¹¹³ Misuse of Drugs Act (Chapter 185) 1998 revised edition, Second Schedule Offences Punishable on Conviction.

¹¹⁴ Malaysian Dangerous Drugs Act 1952, s.37(da)(v, vi, va).

مقایسه [قوانین] کشورهای هم‌مرز حامی حفظ مجازات اعدام، نه تنها فقدان معیارهای عینی از تعریف "وخیم‌ترین جنایات" در چارچوب مواد مخدر را آشکار می‌کند، بلکه استدلال فایده‌باوری را نیز که بر ضرورت و توجیه‌پذیری کیفرهای سنگین در کشورهای واقع در مسیر اصلی ترانزیت مواد مخدر تأکید دارند نفی می‌نماید.¹¹⁵ اگر چنین چیزی حقیقتاً عنصری منطقی در روند تصمیم‌گیری کشورها در اعمال مجازات اعدام برای جرایم مربوط به مواد مخدر بود، کشورهای هم‌جوار را تشویق می‌کرد که مجازات‌های این جرایم را با یکدیگر هماهنگ کنند تا باعث شود کشورهایایی که مقررات "ضعیف‌تری" دارند، هدف قاچاقچیان مواد مخدر قرار نگیرند. این واقعیت که قوانین کشورهای همسایه بعضاً با یکدیگر تفاوت‌های نجومی دارند، اعتبار این توجیه را زیر سؤال می‌برد.

این رویکرد ناهماهنگ در تعریف جرایم مشمول مجازات اعدام در کشورهای حامی حفظ این کیفر، خود احتمالاً محکم‌ترین شاهد بر این مدعا است که اعمال مجازات مرگ در مورد این جرایم در بهترین حالت به دلخواه تصمیم‌گیرندگان انجام می‌گیرد. فقدان شرایط مشخص برای گنجانیدن یک جرم در زمره جرایم مشمول مجازات اعدام - علاوه بر تنوع جرایم مشمول کیفر مرگ - ثابت می‌کند که در میان کشورهای حامی حفظ مجازات اعدام، به غیر از استدلالی مبتنی بر اخلاق که کلیه جرایم مربوط به مواد مخدر لزوماً در شمار "وخیم‌ترین" جنایات اند، حتی در باره اینکه کدام جرم در زمره "وخیم‌ترین جنایات" است نیز اجماع وجود ندارد. در نتیجه، نمی‌توان ادعایی منطقی ارائه نمود مبنی بر اینکه جرایم مربوط به مواد مخدر توسط کل جامعه جهانی از "وخیم‌ترین جنایات" به حساب می‌آیند.

بخش ششم: نتیجه‌گیری

¹¹⁵ Government of Singapore (1997) para. 4; UN General Assembly (9 June 1998).

محدود ساختن و لغو کردن مداوم مجازات اعدام در جهان، نشانه قابل اندازه‌گیری پیشرفت جنبش حقوق بشر است. به قول پرفسور ویلیام شاباس، "کمتر بتوان نمونه ای چنین شگرف از اشاعه و موفقیت مقررات حقوق بشر پیدا کرد." 116 با این حال، وضعیت بین المللی مجازات اعدام در مورد جرایم مرتبط با مواد مخدر، با این روند تضادی حاد و آشکار دارد.

به موازات کاهش تعداد کشورهای اعمال کننده مجازات اعدام طی بیست سال اخیر، شمار کشورهای حامی حفظ مجازات اعدام که حیطة شمول این کیفر را بسط می‌دادند تا جرایم مربوط به مواد مخدر را نیز در برگیرد، تدریجاً افزایش پیدا کرده است. تعداد کشورهایی که مجازات اعدام را برای جرایم مربوط به مواد مخدر مجاز می‌دارند، امروز بیش از گذشته است، و در بسیاری از کشورهای حامی حفظ مجازات اعدام، هر ساله درصد قابل توجهی از اعدام شدگان را مجرمان مواد مخدر تشکیل می‌دهند.

اگرچه کشورهای حامی حفظ مجازات اعدام استدلال می‌کنند که جرایم مربوط به مواد مخدر، واجد شرایط "وخیم‌ترین جنایات" مندرج در بند ۲ ماده ۶ میثاق بین المللی حقوق مدنی و سیاسی هستند – و معتقدند جامعه جهانی نیز با این تشخیص موافق است – با این حال به دشواری بتوان شواهدی دال بر این مدعا یافت. بالعکس، بررسی این مسئله از زوایای مختلف، نشان می‌دهد که در بهترین حالت، اجماع جهانی در این باره وجود ندارد، و در بدترین حالت، اعدام مجرمان مواد مخدر، نقض فاحش قوانین بین المللی است. کشورهای حامی مجازات اعدام را در چنین اوضاع و احوال حقوقی مشکوکی اعمال می‌کنند – اوضاع و احوالی که در آن، تضمین‌های بنیادین مقررات حقوق بشر رعایت نمی‌شود – در شرایطی که این امر مبادرت می‌ورزند که یکی از گزارشگران ویژه، آن را مشابه اعدام‌های شتابزده و خودسرانه دانسته است. 117 این پسرقت در مجازات اعدام، حیطة ای را نشان می‌دهد که فعالان ضد مجازات اعدام باید قوای خود را بر آن متمرکز کنند، عرصه ای که اساساً در گفتمان حقوق بشر نادیده گرفته شده است.

سیاست‌های تنبیهی و منع کننده همچنان در راس رویکردهای داخلی و بین المللی نسبت به مصرف مواد مخدر قرار دارند. این سیاست‌های تنبیهی – از جمله مجازات مرگ – نوعاً در استدلالی اخلاقی ریشه دارند که تبعیض سیستمی علیه مصرف کنندگان مواد مخدر را نهادینه و تشدید می‌نماید. در نتیجه، هم در کشورهای ثروتمند و هم در کشورهای فقیر در سراسر جهان، مصرف کنندگان مواد غیرقانونی بیشتر از اقشار حاشیه‌ای و محروم جامعه هستند. اینان یگانه گروهی اند که در برابر نقض طیف گسترده ای از حقوق بشر، 118 آسیب پذیر اند، و از جمله، در برخی کشورها که قوانینی متضاد با تضمین‌های بین المللی حقوق بشر دارند، با مجازات اعدام مواجه اند.

بی توجهی بین المللی به نقض حقوق انسانی مصرف کنندگان مواد مخدر، نمایانگر این است که همان قسم اخلاقیات تحمیلی و موعظه وار که سیاست‌های سرکوبگرانه را به پیش می‌برد، مانع از رشد گفتمان حقوق بشر پیشرو و مترقیانه در این عرصه شده است. واقعیت این است که به لحاظ "تضادهای درونی سازمان ملل متحد در آن واحد به عنوان حافظ و بسط دهنده حقوق بشر و همزمان، تضمین کننده معاهدات کنترل مواد مخدر قانونی و غیرقانونی به نمایندگی از سوی جامعه بین المللی" 119، پرداختن به این وضعیت از طریق توسل به مکانیزم‌های جاقفاده بین المللی را پیچیده نموده است.

اگر پیشرفتی که در جهت لغو مجازات اعدام به عمل آمده حقیقتاً نمونه ای شگرف از موفقیت مقررات حقوق بشر باشد، بسط مجازات اعدام در مورد جرایم مربوط به مواد مخدر نمونه ای شگرف از شکست است. این وضعیت نه تنها توجه حامیان لغو مجازات اعدام را می‌طلبد بلکه مؤید نیاز جنبش حقوق بشر به آشکار کردن آزار و اذیت و آسیبی است که کشورها به مصرف کنندگان مواد مخدر وارد می‌آورند.

116 Schabas (2004) p. 419.

117 کمیسیون حقوق بشر سازمان ملل متحد (22 دسامبر 2004) بند 48.

118 انستیتوی جامعه باز (2005).

119 E Bonino in Ibid, p. 17.

بخش هفتم: منابع و کتاب شناسی

۷/۱ عهدنامه‌های بین المللی

میثاق بین المللی حقوق مدنی و سیاسی (ICCPR) (مصوب ۱۶ دسامبر ۱۹۶۶، لازم‌الاجرا در تاریخ ۲۳ مارس ۱۹۷۶)،

۷/۲ سازمان ملل متحد

مجمع عمومی سازمان ملل متحد (UNGA) (مجمع عمومی)

۱۴ دسامبر ۱۹۸۴: قطعنامه شماره ۱۱۸/۳۹ مجمع عمومی، تدابیری برای تضمین حمایت از حقوق محکومان به مرگ، UN Doc A/RES/39/118.

۱۳ نوامبر ۱۹۸۹: کمیته ششم مجمع عمومی (اجلاس چهل و چهارم) "خلاصه سند جلسه سی و نهم"،
UN Doc A/C.6/44/SR.39

۹ ژوئن ۱۹۸۹: اجلاس عمومی مجمع عمومی GA/9416، اجلاس ویژه بیستم، جلسه چهارم، "آثار جهانی شدن، لیبرال شدن بازارها، فقر، بر معضل جهانی مواد مخدر، در میان موضوعاتی که در اجلاس ویژه مجمع عمومی مطرح گردید"، اطلاعاتی به رسانه ها.

۲۲ ژانویه ۲۰۰۲: قطعنامه شماره ۱۲۴/۵۶ همکاری بین المللی برای مبارزه با معضل جهانی مواد مخدر،
UN Doc A/Res/56/124

دبیر کل سازمان ملل متحد

گزارش دبیرکل (۱۹۹۵)، مجازات اعدام و اجرای تدابیر تضمین حمایت از حقوق محکومان به مرگ،
UN Doc E/1995/78

گزارش دبیرکل (۲۰۰۱)، مجازات اعدام و اجرای تدابیر تضمین حمایت از حقوق محکومان به مرگ،
UN Doc E/CN.15/2001/10

کمیسیون حقوق بشر سازمان ملل متحد

۲۴ دسامبر ۱۹۹۶: "گزارش گزارشگر ویژه، آقای باکر والی ندیایه، ارائه شده به موجب قطعنامه شماره ۱۹۹۶/۷۴ کمیسیون حقوق بشر"، UN Doc E/CN.4/1997/60.

۹ ژانویه ۲۰۰۲: "گزارش گزارشگر ویژه، خانم عاصمه جهانگیر، ارائه شده به موجب قطعنامه شماره ۴۵/۲۰۰۱ کمیسیون حقوق بشر"، UN Doc E/CN.4/2002/74.

۲۲ دسامبر ۲۰۰۳: "گزارش گزارشگر ویژه اعدام های فراقانونی، شتابزده یا خودسرانه"، UN Doc. E/CN.4/2004/7.

۲۳ ژانویه ۲۰۰۴: "وضعیت میثاق های بین المللی حقوق بشر: مسئله مجازات اعدام"، UN Doc E/CN.4/2004/86.

۲۴ مارس ۲۰۰۴: "گزارش گزارشگر ویژه اعدام های فراقانونی، شتابزده یا خودسرانه، عاصمه جهانگیر: الحاقات - خلاصه مواردی که به دولت ها مخابره شد و پاسخ هایی که دریافت گردید"، UN Doc E/CN.4/2004/7/Add.1.

۲۱ آوریل ۲۰۰۴: "مسئله مجازات اعدام: قطعنامه شماره ۶۷/۲۰۰۴ کمیسیون حقوق بشر"،
UN Doc E/CN.4/2004/127

۲۲ دسامبر ۲۰۰۴: "گزارش گزارشگر ویژه اعدام های فراقانونی، شتابزده یا خودسرانه"، UN Doc. E/CN.4/2005/7

۱۷ مارس ۲۰۰۵: "گزارش گزارشگر ویژه اعدام های فراقانونی، شتابزده یا خودسرانه، آقای فیلیپ آلتون: الحاقات - خلاصه مواردی که به دولت ها مخابره شد و پاسخ هایی که دریافت گردید"، UN Doc E/CN.4/2005/7/Add.1

۱۰ مارس ۲۰۰۶: "گزارش گزارشگر ویژه شکنجه و دیگر رفتارها و مجازات های بیرحمانه، غیرانسانی، و تحقیرآمیز، آقای مانفرد نواک: ماموریت در چین"، UN Doc E/CN.4/2006/6/Add.6

۲۷ مارس ۲۰۰۶: "گزارش گزارشگر ویژه اعدام های فراقانونی، شتابزده یا خودسرانه، آقای فیلیپ آلتون: الحاقات - خلاصه مواردی که به دولت ها مخابره شد و پاسخ هایی که دریافت گردید"، UN Doc E/CN.4/2006/53/Add.1

شورای حقوق بشر سازمان ملل متحد

۲۹ ژانویه ۲۰۰۷: "گزارش گزارشگر ویژه اعدام های فراقانونی، شتابزده یا خودسرانه، آقای فیلیپ آلتون"،
UN Doc A/HRC/4/20

کمیته حقوق بشر سازمان ملل متحد

۳۰ آوریل ۱۹۸۲: "ملاحظات کلی شماره ۶: حق حیات (ماده ۶)"، مجموعه ملاحظات کلی و توصیه های کلی مصوب
نهادهای عهدنامه ای معاهدات حقوق بشر، UN Doc HRI/GEN/1/Rev.

۲۹ ژوئیه ۱۹۹۳: "ملاحظات پایانی کمیته حقوق بشر: ایران"، UN Doc CCPR/C/79/Add.25

۲۷ ژوئیه ۱۹۹۴: "ملاحظات پایانی کمیته حقوق بشر: اردن"، UN Doc A/49/40

۲۶ ژوئیه ۱۹۹۵: "ملاحظات پایانی کمیته حقوق بشر: سری لانکا"، UN Doc A/50/40

۳۰ ژوئیه ۱۹۹۷: "ملاحظات پایانی کمیته حقوق بشر: هندوستان"، UN Doc CCPR/C/79/Add.81

۵ نوامبر ۱۹۹۷: "ملاحظات پایانی کمیته حقوق بشر: سودان"، UN Doc CCPR/C/79/Add.85

۶ نوامبر ۱۹۹۸: "ملاحظات پایانی کمیته حقوق بشر: جمهوری عربی لیبی"، UN Doc CCPR/C/79/Add.101

۲۷ ژوئیه ۲۰۰۰: "ملاحظات پایانی کمیته حقوق بشر: کویت"، UN Doc CCPR/CO/69/KWT

۲۵ آگوست ۲۰۰۰: "دومین گزارش ادواری کشورهای متعاقد، موعد ارائه سال ۱۹۸۴: جمهوری عربی سوریه"،
UN Doc CCPR/C/SYR/2000/2

۲۴ آوریل ۲۰۰۱: "ملاحظات پایانی کمیته حقوق بشر: جمهوری عربی سوریه"، UN Doc CCPR/CO/71/SYR

۲۶ ژوئیه ۲۰۰۲: "ملاحظات پایانی کمیته حقوق بشر: ویتنام"، UN Doc CCPR/CO/75/VNM

۲۸ نوامبر ۲۰۰۲: "ملاحظات پایانی کمیته حقوق بشر: مصر"، UN Doc CCPR/CO/76/EGY.

۲۱ ژوئیه ۲۰۰۳: "ملاحظات دولت ویتنام در خصوص ملاحظات پایانی کمیته حقوق بشر"،
UN Doc CCPR/CO/75/VNM/Add.2.

۱ دسامبر ۲۰۰۳: "ملاحظات پایانی کمیته حقوق بشر: فیلیپین"، UN Doc CCPR/CO/79/PHL.

۸ ژوئیه ۲۰۰۵: "ملاحظات پایانی کمیته حقوق بشر: تایلند"، UN Doc CCPR/CO/84/THA.

دیگر نهادهای سازمان ملل

کمیسیون پیشگیری از جرم و عدالت کیفری (۲۰۰۱)، مجازات اعدام و اجرای تدابیر تضمین حمایت از حقوق محکومین به مرگ، ۲۹ مارس، E/CN.15/2001/10.

شورای اقتصادی و اجتماعی سازمان ملل متحد (۱۹۸۴)، تدابیری برای تضمین حمایت از حقوق محکومان به مرگ،
قطعه شماره ۵۰/۱۹۸۴ شورای اقتصادی و اجتماعی، الحاقیه
1984 UN ESCOR Supp (No. 1) at 33 UN Doc E/1984/84.

۷/۳ قوانین

دیوان اروپایی حقوق بشر

[پرونده] تایرر علیه بریتانیا (۱۹۷۸) 1 EHRR 2.

شورای ویژه [بریتانیا]

[پرونده] اونگ آه جوان علیه دادستان عمومی (۱۹۸۰-۱۹۸۱) AC 648.

قوانین داخلی

قانون مبارزه با مواد مخدر مصوب ۳ آبان ۱۳۶۷ و اصلاحیه مورخ ۱۰ تیر ۱۳۶۸ (ایران).

رای ممنوعیت مواد مخدر (مصوب هفدهمین جلسه کمیته دائمی هفتمین کنگره ملی خلق در ۲۸ دسامبر ۱۹۹۰) (چین).

قانون شماره ۱۹۲۴ در باره حشیش و تریاک، اصلاحیه شماره ۱، مورخ سال ۱۹۸۹ (سودان).

قانون شماره ۱۱ مورخ سال ۱۹۸۸ در باره مواد مخدر و روانگردان (اردن).

قانون شماره ۱۲۲ مورخ سال ۱۹۸۹ در اصلاح قانون شماره ۱۸۲ مورخ سال ۱۹۶۰ در باره کنترل مواد مخدر و مقررات استعمال و تجارت آن (مصر).

قانون کنترل مواد مخدر و روانگردان (عمان).

قانون شماره ۳ مورخ سال ۱۹۹۳ در باره کنترل قاچاق غیرقانونی و استعمال مواد مخدر و روانگردان (یمن).

قانون مواد مخدر خطرناک مورخ سال ۱۹۵۲ (مالزی).

قانون سوء استعمال مواد مخدر (فصل ۱۸۵) مورخ سال ۱۹۹۸ ، نسخه بازنگری شده، تخلفات درجه دو قابل مجازات در صورت محکومیت (سنگاپور).

قانون مواد مخدر و روانگردان (اصلاحیه) مورخ سال ۱۹۸۸ (قانون شماره ۲ مورخ سال ۱۹۸۹) (هندوستان).

قانون کنترل مواد مخدر مورخ سال ۱۹۹۰ (بنگلادش).

قانون شماره چهار و هفت مورخ سال ۱۹۹۵ (پاکستان).

قانون شماره ۱۳ در باره سموم، تریاک، و مواد مخدر خطرناک (اصلاحیه) مورخ سال ۱۹۸۴ (سری لانکا).

۷/۴ سازمان عفو بین الملل

ژوئن ۱۹۹۸: اخبار مربوط به مجازات اعدام، AI Index ACT 53/03/98

۹ می ۲۰۰۱: "آسیای جنوب شرقی: اعدام قاچاقچیان مواد مخدر تجارت آن را کنترل نمی کند"، اعلامیه مطبوعاتی، AI Index ASA 03/001/2001 – News Service No. 79.

۱ آوریل ۲۰۰۲: مجازات اعدام در جهان: تحولات سال ۲۰۰۱، AI Index ACT 50/001/2002.

مارس ۲۰۰۳: اخبار مربوط به مجازات اعدام، AI Index ACT 53/002/2003.

۲۸ اگوست ۲۰۰۳: جمهوری سوسیالیست ویتنام: مجازات اعدام - غیرانسانی و بی اثر، AI Index ASA 41/023/2003.

۲۰۰۴: گزارش سازمان عفو بین الملل سال ۲۰۰۴، AI Index POL 10/004/2004.

۱۵ ژانویه ۲۰۰۴: سنگاپور - مجازات اعدام: خسارات پنهانی اعدام ها، AI Index ASA 36/001/2004.

۲۰۰۵: گزارش سازمان عفو بین الملل سال ۲۰۰۵:

<http://web.amnesty.org/report2005/sau-summary-eng>

ژانویه ۲۰۰۶: اخبار مربوط به مجازات اعدام،

۲۶ ژوئن ۲۰۰۷: "آسیای جنوب شرقی: مجازات اعدام برای جرایم مرتبط با مواد مخدر در منطقه"،
AI Index ASA01/004/2007 (Public) – News Service No. 114.

۲۸ ژوئن ۲۰۰۷: "روز جهانی مبارزه با مواد مخدر: احکام اعدام برای جرایم مربوط به مواد مخدر در آسیای جنوب شرقی رو به افزایش است"،
AI Index ASA/01/02/2007 1.

۵ آگوست ۲۰۰۷ (تاریخ آخرین دسترسی [به منابع]) "آمار و ارقام در باره مجازات اعدام"،
<http://web.amnesty.org/pages/deathpenalty-facts-eng>

۷/۵ کتاب شناسی کلی

آویاگی، م. ت. (۲۰۰۵)، "فرا تر از ممنوعیت تنبیهی: آزاد ساختن گفتگوها در باره سیاست های مرتبط با مواد مخدر"،
نشریه حقوق و سیاست بین الملل دانشگاه نیویورک، سال ۳۷، شماره ۳، ص. ۵۵۵ تا ۶۱۰.

آسوشیند پرس (۲۰۰۲)، "به مناسبت روز جهانی مبارزه با مواد مخدر، چین ۶۴ نفر را اعدام کرد"، ۲۷ ژوئن.

گراگتی، آ. ا. ج. (۲۰۰۴)، "صلاحیت بین المللی و قاچاق مواد مخدر: ابزاری برای مبارزه با یکی از معضلات عمده جهان"،
نشریه حقوق بین الملل [دانشگاه] فلوریدا، سال ۱۶، ص. ۳۷۱ تا ۴۰۴.

گیلمور، ن. (۱۹۹۶)، "سیاست های مواد مخدر و حقوق بشر: حیطه خصوصی، آسیب پذیری، ازکارافتادگی، و تعدی به حقوق بشر"،
نشریه حقوق و سیاست های مدرن بهداشت، سال ۱۲، ص. ۳۵۵.

دولت سنگاپور (۱۹۹۷)، "نامه ماموریت دائمی سنگاپور در مقر سازمان ملل متحد در ژنو به گزارشگر ویژه اعدام های فراقضایی، شتابزده، یا خودسرانه، مورخ ۲۷ ژوئن ۱۹۹۷"، E/CN.4/1998/113، ۵ دسامبر.

دولت سنگاپور (۲۰۰۴)، "پاسخ دولت سنگاپور به گزارش سازمان عفو بین الملل تحت عنوان سنگاپور – مجازات اعدام: خسارات پنهانی اعدام ها"، اعلامیه مطبوعاتی، ۳۰ ژانویه.

هرینگتون، اس. ال. (۱۹۹۱)، "مرگ، مواد مخدر، و توسعه: مجازات اعدام الزامی برای قاچاقچیان و مبارزه جهانی علیه مواد مخدر"،
نشریه حقوق فراملیتی [دانشگاه] کلمبیا، شماره ۲۹، ص. ۳۶۵.

هود، ر. (۲۰۰۲)، مجازات اعدام: دیدگاهی جهانی، (چاپ سوم، انتشارات دانشگاه آکسفورد).

هور، م. (۲۰۰۰)، "نوآوری های سنگاپور در امر رعایت تشریفات قانونی"، مقاله ارائه شده در کنفرانس مجمع بین المللی برای اصلاح حقوق کیفری در باره حقوق بشر و اجرای عدالت، ژوهانسبورگ.

هور، م. (۲۰۰۴)، "مجازات اعدام در سنگاپور و حقوق بین الملل"، سالنامه حقوق بین الملل سنگاپور، شماره ۸، ص. ۱۰۵ تا ۱۱۷.

حسین، م. (۲۰۰۶)، "عبدالله از مجازات اعدام برای قاچاقچیان مواد مخدر دفاع کرد"، برنامه خبرگزاری ملی مالزی، ۲۲ فوریه.

لینگ، سی. اس. (۲۰۰۶)، "بحث در باره مواد مخدر داغ می شود"، *نیو استریت تایمز*، ۲۶ مارس.

مالزیاکینی (۲۰۰۵)، "ظرف ۳۰ سال گذشته، ۲۲۹ نفر به جرم قاچاق مواد مخدر اعدام شده اند"، ۱۳ آوریل:
www.malaysiakini.com/news/35303.

مالزیایی ها علیه مجازات اعدام و شکنجه (۲۰۰۶)، "هیچ توجیهی برای اعدام قاچاقچیان مواد مخدر وجود ندارد - نخست وزیر عبدالله اشتباه کرد که مجازات مرگ را تایید نمود"، *اعلامیه مطبوعاتی*، ۲۶ فوریه.

انستیتو جامعه باز (۲۰۰۵)، *حفاظت از حقوق بشری معتادان تزریقی، تاثیر اچ. آی. وی. و ایدز (ا. اس. آی. نیویورک)*.

شاباس، و. آ. (۲۰۰۱)، "مجازات اعدام فدرال و حقوق بین الملل"، *نشریه احکام فدرال*، شماره ۱۴، ص. ۳۲.

شاباس، و. آ. (۲۰۰۲)، "الغای مجازات اعدام در حقوق بین الملل (چاپ سوم، انتشارات دانشگاه کمبریج).

شاباس، و. آ. (۲۰۰۴)، "حقوق بین الملل، سیاست، دیپلماسی، و الغای مجازات اعدام"، *نشریه حقوق بنیادین [کالج] ویلیام و مری*، شماره ۱۳، ص. ۴۱۷ تا ۴۴۴.

تان، آ. (۲۰۰۲)، "مجازات مرگ در سنگاپور در هاله ای از سکوت"، *رویترز*، ۱۲ آوریل.

تان نی پن نیوز (۲۰۰۶)، "کمیسیون قوانین ویتنام خواستار کاهش تعداد جرایم مشمول مجازات اعدام شد"، ۳ نوامبر.

وزارت امور خارجه ایالات متحده آمریکا، دفتر امور بین المللی مواد مخدر و اجرای قانون (۲۰۰۳)، *گزارش استراتژی کنترل بین المللی مواد مخدر (وزارت امور خارجه، واشینگتن) مارس*.

تایمز یمن (۲۰۰۶)، "آ. ان. جی. دی.: حکایت موفقیت" سال ۱۴، شماره ۹۵۹، ۲۹ ژوئن تا ۲ جولای.